

Finlandshjælpens organisation

af Veikko Tapio JUHL

Under den finske Vinterkrig 1939-40 og Fortsættelseskrigen 1941-44 blev ca. 75.000 finske børn sendt til Sverige, Norge og Danmark. Temaet er i dag velkendt, og flere bidrag har alment beskrevet børneflytningerne, men derimod ikke specielt de organisatoriske strukturer, som var et grundlæggende og nødvendigt bindeled mellem de finske børn og deres plejefamilier.¹ I det følgende skal derfor initiativtagere, udvælgelseskriterier, børnenes rejse til Danmark, lokalkomiteernes arbejde i Danmark samt centrale aspekter såsom registrering, lægetilsyn, økonomisk støtte, det folkelige engagement og hjemsendelserne efter de to finske krige tages op til undersøgelse. Det er ikke hensigten at undersøge og tage stilling til de eventuelle menneskelige følger.² Af hensyn til overskueligheden skal alene de væsentligste organisationer behandles: »Nordiska Hjälpcentralen« og »Socialministeriets Barnförflyttningskommité« (Fi), »General Mannerheims Barnskyddsförbund« med underudvalget »Mannerheimförbundets danska utskott« (Fi), »Centrala Finlandshjälpen« (Sv) og »Centralkomitén for Finlandshjælpen« (Dk) med samarbejdspartnerne »Finlands Röda Kors« og »Finlands Folkehjälpen« med underafdelingen »Nationalhjælpen.«

Rigsarkivet i Helsingfors ligger inde med et meget omfattende og velordnet arkiv (signum He 1), mens Rigsarkivets materiale i København ikke foreligger samlet. Det meste opbevares i Marianne Clément Larsens arkiv (nr. 0799). Foreningen Nordens arkiv indeholder desuden akter om hjælpen til Finland. Endelig findes der i erhvervsarkiverne spredte oplysninger. Det kan ikke afvises, at der endnu rundt omkring findes yderligere materiale. Ved en henvendelse til flere virksomheder har svaret dog oftest været negativt. Hertil kommer, at kildernes talangivelser og fakta ikke altid stemmer overens, hvilket muligvis skyldes, at hjælpearbejdet foregik »periodevis«; først under »Vinterkrigen« og senere under »Fortsættelseskrigen«.

¹ Se bl.a. Annu (Edvardsen) LIIKKANEN, *Med lapp om halsen (Det får inte hända igen)*, Helsingborg, august 1995; *Finlandsbarnet i Danmark*, red. af Mila SCHILDT og Arne RUNEBERG, Helsingfors 1960; *Finneborn – et stykke Danmarkshistorie* af Marianne Clément LARSEN og Jesper BOYSEN. Foreningen Norden, København 1999.

² Se for disse aspekter LIIKKANEN 1995 (note 1); *Finska krigsbarn 1939-45*, Stockholm 1977; Mettelene STERVBO-KRISTENSEN, *Finneborn i Danmark. Studier i en krigstidsenakuering 1939-2001*, upubl. speciale ved Aarhus Universitet 2001, s. 11; Anna FREUD og Doroty T. BURLINGHAM, *War and Children*, New York 1943; John WELSHMAN, *Churchill's Children. The Evacuee Experience in Wartime Britain*.

Børneorganisationer i Finland

Finland er ikke det første land, der skulle tage den tunge og vanskelige beslutning om at flytte en del af sine børn til sikre områder. Østrig sendte efter Første Verdenskrig ca. 120.000 børn på ophold i andre lande, herunder Danmark. Under den Spanske Borgerkrig 1936-39 blev omkring 7.000 børn evakueret til England og Rusland. Og i London planlagde myndighederne i september 1939 efter udbruddet af Anden Verdenskrig at flytte ca. 1,5 mio. børn og deres forældre til sikre områder.

Med tilladelse fra det finske Socialministerium dannedes den 13. december 1939 den private organisation »Nordiska Hjälpcentralen« med hovedsæde i Helsingfors. Organisationens opgave var i et samarbejde med den svenske »Centrala Finlandshjälpen« at formidle 8.000 finske børns rejse og ophold i Sverige. Under Fortsættelseskrigen 1941-44 blev arbejdet overtaget af »Socialministeriets Barnflyttningskommitté,« som tog sig af 50.000 børn samt i alt ca. 15.000 private flytninger.³

I Finland havde »General Mannerheims barnskyddsförbund« fra 4. oktober 1920 arbejdet for »at mindske dødeligheden blandt de finske spædbørn og yde hjælp til den opvoksende ungdom« samt hjælpe de omkring 20.000 faderløse børn efter borgerkrigen 1918. Hovedparten af børnene stammede fra den »røde side« og blev nu placeret i »hvide familier«. Udover at afhjælpe disse børns nød, var der givetvis også et politisk sigte med placeringen.⁴ »General Mannerheims barnskyddsförbund« kom med Vinterkrigen i fornyet aktion og denne gang rettet mod Danmark gennem dets underudvalg »Mannerheimförbundets danska utskott« med Mila Schildt som leder.⁵ »Mannerheimförbundets danska utskott« sendte i alt 3.764 finske børn til Danmark.

Der kom mindre end 200 finske børn til Norge, hvilket havde flere grunde. Landet var fra den 9. april 1940 til den 10. juni 1940 i krig med Tyskland, og desuden kunne Nordnorge blive et muligt militært konfliktområde, blandt andet på grund af den svenske jernmalm. Winston Churchill

³ Finlandshjälpen. Beretning fra Centralkomitéen for Finlandshjälpen 1940-1941, s. 10, trykt hos O. C. Olsen & Co. København samt <http://fho.sls.fi/uppslagsord/18552/nordiska-hjalpcentralen-i-finland/>

⁴ STERVBO-KRISTENSEN 2001 (note 2), s. 36; Panu PULMA og Matti KAUPPI, »Vården af de röda krigsvärnlösa 1918 som socialt og politisk problem«, i: *Historisk tidskrift för Finland*, 1990:3, s. 450 ff.

⁵ Mila SCHILDT redigerede sammen med Arne RONEBERG bogen *Finlandsbarnet i Danmark*, Helsingfors 1960. De enkelte lokalkomitéer sendte bogen som en gave til danske plejefamilier 5. april 1965.

havde planer om at sende to britiske divisioner (ca. 26.000 mand) til området ved Narvik, og dette »skulle tillåta de allierede att slå två flygor i en smäll«, det vil sige både hjælpe finnerne og stoppe malmtransporterne til Tyskland.⁶ Den 7. december 1941 afbrød den norske eksilregering i London de diplomatiske forbindelser til Finland. Grunden til bruddet var dels et ønske om at være solidarisk med England, der dagen før havde erklæret Finland krig, hvis det ikke indstillede krigshandlingerne, dels at man ville komme et russisk krav om krigserklæring i forkøbet.⁷

Samtidig med oprettelsen af organisationerne til at varetage udvælgelsen af børnene, blev der fastlagt kriterier for et barns flytning:

1. Børn fra Karelen, hvis forældre vendte tilbage til genopbygning af Karelen.
2. Børn, hvor hjemmet var ødelagt på grund af krigen.
3. Børn af krigsinvalid.
4. Børn af faldne, hvis de ikke fik fadderunderstøttelse.

Den 20. januar 1942 udvidede socialminister K. A. Fagerholm kredsen af børn, der kunne sendes til Sverige eller Danmark, til også at gælde børnerige familier. Den 10. marts 1942 tilføjedes endnu nogle kategorier:

1. Børn, hvis far var i krigstjeneste og mor udearbejdende.
2. Børn, hvor moderen var gravid.⁸

Ud over de nævnte kriterier skulle en læge attestere barnets og forældrenes helbredsmæssige tilstand og tage stilling til følgende forhold:

1. Er barnets åndelige og legemlige udvikling normal? *Ja*.
2. Er barnet underernæret? *Nej*.
3. Lider barnet af smitsomme sygdomme? *Nej*.
4. Tidligere sygdomme: Kighoste, skoldkopper, skarlagensfeber, tyfus, difteritis, fåresyge, mæslinger? *Kighoste*.
5. Er der forekommet tuberkulose i familien? *Nej*.
6. Er der forekommet sindssyge i familien? *Faderen krigspsykose*.
7. Har barnet udslet? *Nej*.
8. Har barnet utøj? *Nej*.

⁶ Börje BACKSTRÖM m. Fl., *Finland i krig 1939–1945. Første del i svensk oversættelse*, Helsingfors 1986, s. 240.

⁷ Jakob SVERDRUP, *Inn i storpolitikken 1940-1949*. Norsk utenrikspolitikkens historie, bind 4, Oslo 1996, s. 164.

⁸ Reijo PAJUOJA (rektor, forfatter, tidligere finsk krigsbarn i Danmark), *Finneborn til Danmark*, udg. Kaakon Danske venner, Finland 2010, s. 5.

9. Er der anledning til at formode trakom eller veneriske sygdomme?
Nej.
10. Er barnet vaccineret, hvilket år? 1942.
11. anbefaler lægen, at barnet sendes til Danmark? *Ja.*⁹

De politiske overvejelser

I Finland var ca. 700.000 børn i alderen mellem ét og ni år. Det var ikke de direkte krigshandlinger, der udgjorde den største fare for børnene, men omtrent 100.000 børn kunne som følge af krigen risikere at dø af sult og sygdomme. Spædbørnsdødeligheden på Helsingfors sygehus var 16,3 %, mens den på Dronning Louises Børnehospital i København var 4 %.¹⁰ »Varje barn är dyrbart för vårt folk« och »Adoption av finska barn i främmande land bör stävjas«. Den finske Rigsdag kunne ikke blive enig i sagen, og situationen var uholdbar. De fleste mænd befandt sig ved fronten, og alle arbejdsduelige kvinder mellem 18-54 år havde arbejdspligt eller var aktive som lotter. Der var i denne situation brug for alle hænder, og ydermere var mange børn allerede privat blevet bragt til Sverige.¹¹ Men også muligheden for, at Finland kunne blive rendt over ende, spillede en rolle. Ungdommen, Finlands fremtid, skulle derfor reddes.¹² Den 22. januar (indskærpet 26. januar) 1942 blev den finske presse underlagt censur i diskussionerne om flytningsspørgsmålet, »alle negative skrivelser om børneflytninger skal ophøre«. Børnene skulle af sted, men det blev understreget, at det var en nødløsning, og kun omfattede de børn, der endnu ikke var i den skolepligtige alder.¹³

Rejsen til Danmark

Eftersom luftrummet over Finland især under »Vinterkrigen« blev behersket af russiske fly, var det ikke muligt at benytte denne transportmulighed af finske børn til Sverige og Danmark. Tog- og skibstransport blev derfor det almindeligste. Togrejsen gik gennem Finland til Haparanda og til Torneå i Sverige. Børn, der skulle til Danmark, fortsatte rejsen til Helsingborg og Helsingør. – For mit eget vedkommende begyndte min broders og min rejs

⁹ Eget arkiv, min lægeerklæring fra Finland.

¹⁰ Rigsarkivet, kasse 00848; Knud Lauritzens skriftlige beretning af 20. oktober 1942.

¹¹ STERVBO-KRISTENSEN 2001 (note 2), s. 47.

¹² Finlandshjælpen. Beretning fra Centralkomiteén for Finlandshjælpen 1940-1941, s. 10.

¹³ Petti KALVÉN, »Krigsbarnet – förväntningar och verklighet«, 2012, s. 87-89; Kustaa VILKUNA, *Sanan valvonta. Sensuuri 1939-1944*, Keuruu 1962, s. 123.

fra Viborg i Karelen den 15. maj 1943 med ankomst til København den 19. maj. Her blev der foretaget vaccinationer, lægeundersøgelser og visitering til plejefamilierne under et ophold på omkring halvandet døgn på Nyboder skole. Min bror og jeg ankom til Kolding den 21. maj.

Sverige som modtagerland

Den 5. december 1939 bragte avisen Dagens Nyheter følgende notits (oversat fra svensk):

Børn fra Finland tages imod i Sverige.

»For at imødekomme den svenske befolkning, der på forskellige måder har tilkendegivet et ønske om at bringe hurtig hjælp specielt til mødre og børn fra Finland, er der planlagt et samarbejde mellem organisationerne og enkeltpersoner. Under et møde afholdt mandagen på Utrikesministerhotellet under fru Maja Sandler's lederskab¹⁴ vedtoges, at en centralorganisation omgående skulle dannes. Organisationens arbejde kommer til at stå under envoyé (red. diplomatisk sendebud fra et andet land) Ejnar Ekstrands ledelse, og den fornemste opgave bliver at appellere til den svenske befolkning om at åbne deres hjem for flygtninge af ovenstående karakter. Centralorganisationens adresse og telefonnummer vil blive meddelt hurtigst.«¹⁵

Det officielle antal børn, som via »Centrala Finlandshjälpen« kom til Sverige, var 48.628.¹⁶ Dertil kom ca. 15.000 børn, som gennem private kanaler kom til Sverige samt et ukendt antal voksne, der på grund af krigshandlingerne i Finland søgte ind over den svenske (og norske) grænse.

Danmark som modtagerland

Da Finland blev angrebet af Sovjetunionen den 30. november 1939, blev den danske befolkning grebet af beundring for det finske folk, som modigt forsvarede sig mod den store østlige nabo. En bølge af offervilje greb alle dele af befolkningen. Forfattere og kunstnere talte for Finland og stod i spidsen for sympatidemonstrationer, for eksempel digteren og forfatteren Kaj Munk, Arne Sørensen fra Dansk Samling, den konservative politiker Ole Bjørn Kraft, tegneren og grafikereren Bjørn Sikker Hansen, redaktør

¹⁴ Maja Sandler var gift med daværende utrikesminister Rickard Sandler; ordførende for »Svenska Rädda Barnet«.

¹⁵ Eget arkiv, Dagens Nyheder 5. december 1939.

¹⁶ SCHILDT/RUNEBERG 1965 (note 1), s. 24.

Hakon Mielche, korrespondent Peter de Hemmer Gudme og mange andre. Da der i november 1939 indløb meddelelse om, at man i Finland ville iværksætte evakuering af en del af de karelske grænsesogne, tog »Foreningen Norden« i Danmark, Island, Norge og Sverige initiativ til en pengeindsamling, der fra 9. november 1939 til 31. maj 1940 indbragte i alt 3.612.799,56 mio. kroner.¹⁷

»Foreningen Norden« havde indsat en bestyrelse til at lede arbejdet med at indsamle midler til Finland. Formanden var nationalbankdirektør, Carl Valdemar Bramsnæs, næstformand, borgmester i København, Dr. phil. Ernst Kaper, overpræsident Johan Keller Bülow, landstingsmand, chefredaktør for »Børsen«, Hendrick Stein og direktør Chr. H. Olesen.¹⁸

Mens befolkningens offervilje og begejstring var stor, var regeringen Staunings holdning præget af tilbageholdenhed. Oppositionen ville undgå en dansk enegang, hvis regeringen som den eneste blandt de nordiske lande udsendte en neutralitetserklæring. Partierne Konservative og Venstre forsøgte at få en fælles erklæring i stand med Sverige og Norge, men regeringen havde truffet sin beslutning. De 5. december 1939 tog Thorvald Stauning til orde i Folketinget, og udtalte både sympati og samfølelse med det finske folk, men at Danmark måtte fastholde sin neutralitetspolitik. »Enhver er sig selv nærmest«. Glemte var de smukke ord om nordisk samhørighed.¹⁹ På trods af regeringens holdning var solidariteten med finnerne uændret. I foråret 1940 havde 37.000 danske familier erklæret sig rede til at modtage et finsk krigsbarn.

Danmark havde efter Første Verdenskrig modtaget omtrent 14.000 wienerbørn. Der blev dengang oprettet en centralorganisation med lokalforeninger over hele landet; initiativtagerne i 1940 stræbte efter samme model. På foranledning af »Foreningen Norden« og »Røde Kors« mødtes initiativtagerne den 10. januar 1940 med formændene for 43 institutioner og sammenslutninger på Københavns rådhus. Nationalbankdirektør og formand for »Foreningen Norden«, Carl Valdemar Bramsnæs redegjorde for planerne. Resultatet af forhandlingerne blev dannelsen af »Centralkomiteén for Finlandshjælpen« (i det følgende benævnt »Finlandshjælpen«) med Carl Valdemar Bramsnæs som formand og overpræsident, og Johan Keller Bülow som næstformand.²⁰

¹⁷ Rigsarkivet, kasse 10365, pakke 50. Forening Nordens Kassebog pr. 31. maj 1940; Kassebog for Finlandshjælpen 1939-1940.

¹⁸ Finlandshjælpen - Beretning fra Centralkomiteén for Finlandshjælpen 1940-1941, s. 5.

¹⁹ Jan AHTOLA NIELSEN, *I orkanens øje. Det danske finlandskorps 1939-40*, København 2006, s. 23; Rigsarkivet, UM, 3.E.92, Møder i UPN, 2.12., 3.12. 1939; Kraft 1971, s. 132. Staunings erklæring er refereret efter Nationaltidende 6. december 1939.

²⁰ Finlandshjælpen. Beretning fra Centralkomiteén for Finlandshjælpen 1940-41, s. 6.

Formændene for institutionerne blev i foråret 1941 medlemmer med yderligere tre personlige medlemmer.²¹

Blandt komitéens medlemmer blev nedsat et arbejdsudvalg:

Overlæge, Poul Guildal, formand.

Forpagter, August Bech.

Oldermand, Esper Eising.

Forbundsmand, Laurids Hansen.

Civilingeniør, Ove Holm.

Borgmester i København, Dr. phil. Ernst Kaper.

Fru Katrine Kjær.

Fru Ingrid Larsen.

Skibsreder, Knud Lauritzen.

Direktør, Christian H. Olesen (På grund af andet arbejde, blev Christian H. Olesen erstattet af turistchef, Mogens Lichtenberg).

Direktør, H. W. Sprechler.

Chefredaktør, H. Stein

Sygeplejerske, Elisabeth With.

Herforuden blev »Finlandshjælpen« suppleret med en række personlige medlemmer:

Kyrkoherde (svensk præst) Arvid Boman, godsejer, Dr. med. Karl Hasselbalch, ingeniør Knud Højgaard, Finlands generalkonsul E. Høyvald, skibsreder Knud Lauritzen samt direktør H.W. Sprechler. Sidstnævnte var direktør for landets ældste, private livsforsikringsselskab, Hafnia, og stillede vederlagsfrit en etage til rådighed for »Finlandshjælpen« i forsikringsselskabets bygning, Holbergsgade 3 i København. Skibsreder Knud Lauritzen havde allerede inden »Finlandshjælpens« oprettelse stillet 40.000 kr. til disposition til afholdelse af administrationsudgifter for at sikre, at alle frivillige bidrag ubeskåret kunne gå til Finland. Knud Lauritzen påtog sig yderligere at skaffe det fornødne personale. Som sekretær og leder af »Finlandshjælpens« kontor valgtes sekretær fra »Foreningen Norden«, cand. theol. Erik Andersen. Direktør Sprechler påtog sig at være kontorets daglige tilsynsførende. Medlemmer fra det Danske Spejderkorps og Herbergsringen indrettede Nyboder skoles gymnastiksale og tilstødende lokaler til modtagelse af de finske børn samt lægeundersøgelser og visitering til lokal-komitéerne.²²

Under »Arbejdsudvalget« blev der oprettet to underudvalg:

²¹ Finlandshjælpen. Beretning fra Centralkomitéen for Finlandshjælpen 1941-1949, s. 49-51.

²² Finlandshjælpen. Beretning fra Centralkomitéen for Finlandshjælpen 1940-1941, s. 45f.

1. »Evakueringsudvalget« (oprettet sommeren 1941) med borgmester, Dr. phil. Ernst Kaper som formand. Opgaven var at sikre de finske børns modtagelse og ophold i Danmark.
2. »Det økonomiske udvalg« med chefredaktør Hendrick Stein som formand. Dette udvalg havde til opgave at indsamle penge samt indkøbe varer til den finske befolkning.

Frivillig arbejdskraft til Finland

På det første møde i arbejdsudvalget blev der drøftet et forslag om at organisere frivillig arbejdshjælp til Finland som erstatning for finske mænd ved fronten. Løsningen af denne opgave blev henlagt til et særligt udvalg, »Udvalget til tilvejebringelse af civil arbejdskraft til Finland«.

Formand blev arbejdsgiverforeningens formand og oldermand, Esper Eising og formanden for de samvirkende fagforbund, Laurits Hansen. Det var vigtigt for arbejdsudvalget at understrege, at arbejdet med at udsende frivillige til den finske hær lå uden for »Finlandshjælpens« opgave. Hermed blev den danske neutralitet opretholdt. Man havde et tæt samarbejde med »Finlands Folkehjælp« for at sikre hjælpens neutrale karakter, således at varer og penge kom den finske civilbefolkning til gode.²³

Den 5. februar 1940 bragte avisen Politiken en artikel med overskriften, »Danske arbejdere til Finland«. Den indgåede aftale mellem »Arbejdsgiverforeningen« og »De samvirkende Fagforbund« blev omtalt, og det blev præciseret, »at arbejdere til Finland kom under samme overenskomst-mæssige vilkår, hvilke var gældende i Finland. Danske frivillige ville få gratis rejse samt modtage en månedlig løn på 250-300 kr.« Artikelen afsluttedes med følgende formulering: »Danske civilarbejdere i Finland ville finde deres plads i Danmark åben efter hjemkomsten. Interesserede kunne henvende sig til kontoret i Ny Kongensgade 16A, København for oplysninger og ansøgningsskema.«²⁴

I alt 12.000 meldte sig, men kun 916 kom afsted.²⁵

Lokalkomitéerne og deres arbejde

Den 17. februar 1940 kunne »Finlandshjælpen« udsende sit første cirkulære: »For nærmere at belyse, hvori Lokalkomitéernes arbejde med indkvartering

²³ Finlandshjælpen. Beretning fra Centralkomitéen for Finlandshjælpen 1940-1941, s. 6f, 45.

²⁴ Eget arkiv, Politiken 5. februar 1940.

²⁵ Finlandshjælpen. Beretning fra Centralkomitéen for Finlandshjælpen 1940-1941, s. 17, 20.

af de fra Finland evakuerede vil komme til at bestå, gives her en fremstilling af forarbejdet og selve indkvarteringsens formentlige forløb.«

Det seks sideres cirkulære beskriver minutøst indkvarteringsarbejdet, herunder:

- »- komitéerne opfordres til, at søge så mange tilbud som muligt og indsende disse til hovedkontoret, som vil udskrive et kartotekskort over disse og sende dem til lokalkomitéen.«
- »- formændene for Børneværnet skal undersøge hjemmene og returnere kartotekskortet, for så vidt et hjem ikke må anvendes.«
- »- børnene vil ankomme under ledsagelse af enkelte, finske kvinder (red. lotter) samt af danske rejs ledsagere.«
- »- de evakuerede vil blive lægeundersøgt, forinden de ankommer til byen« (red. ved visiteringen i København).
- »- anbringes i hjem, der i nogen grad svarer til de forhold, hvorunder de er vant til at leve.«²⁶

Erfaringerne fra modtagelsen af wienerbørnene efter Første Verdenskrig havde vist nødvendigheden af at få oprettet lokalkomitéer over hele landet. Men også ønsket om at koordinere, fastholde og styrke det store folkelige engagement var en betingelse for arbejdet. Der blev derfor rettet henvendelse til borgmestrene i landets købstæder med ønsket om at få oprettet lokalkomitéer, og meget hurtigt blev der etableret 97 afdelinger over hele landet. Det blev fremover dem, der lokalt forestod hjælpen til Finland, foretog indsamlinger og havde kontakten til og aftalerne med potentielle plejefamilier. Det blev også lokalkomitéerne, der senere skulle forestå det måske sværeste arbejde, at sende børnene tilbage til Finland.

Lokalafdelingernes formænd

Lokalafdelingerne gjorde et betydningsfuldt arbejde, hvorfor i det følgende disse og deres formænd skal opregnes. Hvor der er anført to navne, er den sidstnævnte indkvarteringschef med ansvar for aftaler og anbringelse af børnene hos familier i den pågældende by. Er der kun anført et enkelt navn, betyder det at vedkommende var både formand og indkvarteringschef. Hovedparten af anbringelserne skete på Sjælland, Falster, Lolland og den østlige del af Jylland. Hensigten hermed var også at skåne børnene, som havde en ofte lang rejse bag sig - typisk fra tre til seks dage. Fyrrernes isvintre besværliggjorde desuden transporten over Storebælt. Eftersom de

²⁶ Eget arkiv, Finlandshjælpens Cirkulære No. 1 af 17. februar 1940.

finske børn ankom til danske byer i flere omgange, for eksempel ankom børn til Kolding med tre transportere, angives det samlede antal børn i de pågældende byer og områder.

Åbenrå: 100 børn

overlærer, Oluf Hansen.

Aarhus: 207 børn

konsul, P. Østergaard.

overpostinspektør, Jacob Andersen.

Allinge:

borgmester, Alfred Pedersen.

Ålborg:

direktør, Axel V. Jensen.

Åkirkeby:

borgmester, N. Nissen-Pedersen.

Assens:

borgmester, M. P. Sørensen.

Bagsvård: 22 børn

Ingen lokalkomité

Bjerringbro:

læge, fr. Karen Dahl.

Bogense:

borgmester, N. Fledelius.

Brønderslev:

borgmester, Jacob Sørensen.

Christiansfeld:

borgmester, N. H. Kjær.

Ebeltoft:

borgmester, A. G. Holm.

Esbjerg:

borgmester, M. Mortensen.

Fåborg:

konsul, Johs. Petersen.

Fakse:

førstelærer, Kjeldbøg.

Fredericia:

borgmester, Franz Hansen.

Frederiksberg:

borgmester, Vilh. Fischer.

Frederikshavn:

borgmester, L. C. Fisker.

Frederikssund: 53 børn

borgmester, E. Retoft.

Frederiksværk: 29 børn

borgmester, Lave Bram.

Gentofte:

borgmester, Aage E. Jørgensen.

Gilleleje:

lærer, Haagen B. Petersen.

Grenå:

borgmester, N. S. Pallesen

Gråsten: 41 børn

direktør, H. N. Skensved.

Haderslev: 102 børn

borgmester, Andreas Thustrup.

kommunaldirektør, E. Melander.

Hasle:

borgmester, Johs. Hansen.

Haslev: 56 børn

sognerådsformand, L. R. S. Opstrup.

socialinspektør, G. Larsen.

Helsinge:

lærer, P. Westh.

Helsingør: 52 børn

borgmester, Peder Christensen.

fr. G. Christensen.

Herning:

overlærer, Fr. Damsager.

Hillerød: 152 børn

borgmester, H. L. Melskens.

driftsbestyrer, C. Kuhlman.

Hjørring:

borgmester, Johs. E. Rasmussen.

Hobro:

borgmester, Henry Jensen.

Holbæk: 236 børn

borgmester, Alfred Hansen.

civilingeniør, N. Terp-Lassen.

Holstebro: 51 børn

Borgmester, Hjalmer Sørensen

Horsens:

Borgmester, J. Chr. Juliussen

Hørsholm:

Sognerådsformand, ingeniør,

Alex I. Hansen

Jagerspris: 35 børn

- kommunesekretær, L. Olsen.
Kalundborg: 98 børn
 Borgmester, Fr. Andersen.
 Sognepræst, M. Kragh-Müller
Kerteminde:
 læge, Th. Schwartz.
Kolding: 97 børn
 borgmester, Knud Hansen.
 direktør, Th. Andreasen.
Korsør: 66 børn
 konsul, Erik Mogensen.
Køge: 53 børn
 borgmester, Niels Albrechtsen.
 tandlæge, E. Rømeling.
Lemvig:
 borgmester, N. J. Poulsen.
Lyngby-Tårnå:
 overlærer, J. Rambøl.
Løgstør:
 overlærer, Arnold Christensen.
Løgumkloster:
 apoteker, J. Kjelms.
Løkken:
 overtoldbetjent, Th. Skov-Jensen.
Mariager:
 sognepræst, Iver Nordentoft.
Maribo: 89 børn
 landstingsmand, borgmester,
 C.E. Christiansen.
 kæmner, Julius Poulsen.
Middelfart: 103 børn
 borgmester, Ehlert Nielsen.
 overlæge, P.V. Tuxen.
Nakskov: 72 børn
 borgmester, M. P. Nielsen.
Neksø:
 borgmester, Alfred Kofoed.
Nibe:
 politimester, S. Fogh-Petersen.
Nyborg:
 borgmester, J. J. Bjerring.
Nykøbing F.: 125 børn
 borgmester, A.V. Jensen.
 sekretær, fr. Hovind.
Nykøbing M.:
 borgmester, N. Chr. Haurum.
Nykøbing Sj.: 49 børn
- borgmester, Johs. Olsen.
 fr. landsretssagfører, Vibeke Gideon.
Njysted:
 borgmester, Simon Jensen.
Næstved: 135 børn
 konsul, direktør, Rasmus Grønholt.
Nørre Åby:
 direktør, Poul la Cour Brandt.
Odense:
 borgmester, J. V. Werner.
Præstø: 113 børn
 dommer, fr. Knudsen.
 politimester, Vagn Bro.
Randers:
 borgmester, Chr. Sørensen.
Ribe:
 borgmester, rektor,
 A. Willumsen.
Ringe:
 stationsforstander,
 Rømhild-Christensen.
Ringkøbing:
 borgmester, H. M. Christensen.
Ringsted: 65 børn
 borgmester, V. Christiansen.
 stadsingeniør, N. F. Olsen.
Roskilde: 230 børn
 borgmester, V. Nørregaard.
 fr. Kathrine Kjær.
Rudkøbing: 60 børn
 borgmester, Marinus Larsen.
 landsretssagfører, E. Heinrichsen.
Rungsted Kyst:
 bankfuldmægtig, Adler Theis.
Rødby:
 borgmester, M. A. Jensen.
Rønne:
 borgmester, Niels Nielsen.
Sakskøbing:
 byrådsmedlem, lokomotivfører,
 A. L. Jørgensen.
Samsø:
 købmand, Bent Rasmussen.
Silkeborg:
 rektor, fr. K. L. Lang.
Skagen:
 borgmester, Søren Møller.

Skanderborg:

apoteker, Karl Stub.

Skive:

borgmester, Wolhard Madsen.

Slagelse: 109 børn

Wilh. Melgaard.

fr. Ida Thorbek

Soro: 59 børn

borgmester, Julius Frandsen.

Stege: 73 børn

fr. Dr. Mortensen.

sagfører, fr. Eva Madsen.

Skælskør: 70 børn

brandinspektør, C. Neergaard.

St. Heddinge: 54 børn

borgmester, Jensen Stevns.

læge, Brostrøm.

Stubbekøbing: 81 børn

bagermester, P. Jacobsen.

redaktør, K. Reslow-Olsen.

Struer: 51 børn

borgmester, L. Pedersen.

lærer, Frede Hansen/lærer, S. Møller

Svaneker:

borgmester, Th. Rømer.

Svendborg:

konsul, Emil Høyvald.

Saby:

borgmester, N. P. Nielsen.

Sønderborg: 109 børn

konsul, P. Falkenberg.

rektor, Axel West/lærer, C. J. Andersen

Thisted:

amtmand, Hans Egedorf.

Thorsbavn:

dyrlæge, Carl Johan Bech.

Tønder: 59 børn

seminarieforstander, M. Bredsdorff.

(Konstitueret).

ingeniør, Thorkild Claudi Westh/

seminarielærer, Frede Hansen

Varde:

borgmester, dommer, Knud Cortsen.

Vejen:

fhv. landstingsmedlem,

fr. Gudrun Vang-Lauridsen.

Vejle: 111 børn

garveridirektør, Olaf Seligmann.

bankdirektør, Gunnar Holm.

Viborg: 101 børn

borgmester, Viggo Aggerholm.

kontorchef, Nicolaj Plessing.

Vordingborg: 53 børn

borgmester, A. Lohff Rasmussen.

skoleinspektør, A. Bruun.

Ærøskøbing:

overlærer, V. Nielsen

For fuldstændighedens skyld skal det anføres, at der er enkelte uoverensstemmelser mellem »Finlandshjælpens« liste (1940-41) og »Finlandsbarnet i Danmark,« idet der kan forekomme mere end to navne i en lokalkomité.²⁷ Desuden er der få ændringer i forhold til listen i »Finlandshjælpen.«²⁸

De første finske børn

Mandag den 4. marts 1940 udsendte »Finlandshjælpen« en pressemeddelelse der bekendtgjorde, at formanden for evakueringsudvalget, borgmester, Dr.

²⁷ Bilagsmateriale, SCHILDT/RUNEBOG 1965 (note 1); Finlandshjælpen. Beretning fra Centralkomitéen for Finlandshjælpen 1940-1941, s. 50-52.

²⁸ Beretning fra Centralkomitéen 1941-1949.

phil. Ernst Kaper, samme aften ville deltage i en radiosamtale. I samtalen kom han ind på følgende aspekter:

- henved 30.000 hjem²⁹ ville modtage et finsk barn.
- tirsdag den 5. marts ville der komme 100 børn og 18 mødre samt ledsagende lotter fra Finland.
- om kort tid vil der komme yderligere 200 børn med ledsagende lotter.
- der kan komme tusinde måske ti tusinde, hvis Finland får det sværest.³⁰
- alder på drenge vil være 3-10 år, pigerne 3-12 år.
- vi beder alle påregne mindst et helt år.
- vi ville have begyndt med Holstebro og Struer, derpå med Næstved. Isforholdene har ændret rækkefølgen. Det første hold, der kommer her til København i dag, forbliver her til udhviling i nogle dage, sendes så til Næstved, hvor Lokalkomiteéen har overtaget fordelingen af dem. Tilbud, også om modtagelse af mødre med spædbørn, indsendes til Finlandshjælpen, Holbergsgade 3, København.

Afsluttende meddelte Ernst Kaper: »Ved indkvarteringen, der foretages af lokalkomiteéerne, vil der så vidt muligt blive taget hensyn til, at børnene bliver anbragt i hjem, hvor forholdene svarer til dem, som børnene kommer fra. Lige børn leger bedst.«³¹

Registrering af børnene

Som organisation havde »Finlandshjælpen« endnu i 1940 ikke fundet sine faste rammer. Ydermere var den politiske situation anspændt. Transporterne fra Finland var usikre, og nogle finske mødre slettede deres barn af evakueringslisten på selve afrejsedagen. Og fem dage før modtagelsen af et finsk krigsbarn i Danmark kunne den udvalgte familie eksempelvis modtage et brev fra lokalforeningens evakueringsformand med følgende tekst: »Fortegnelsen over børnene er desværre endnu ikke kommet til Danmark, hvorfor navn og nummer på deres barn ikke kan opgives, men idet vi vedlægger

²⁹ Finlandshjælpen. Beretning fra Centralkomiteéen for Finlandshjælpen 1940-1941, meddeler s. 46, at 37.000 familier havde meldt sig.

³⁰ STERVBO-KRISTENSEN 2001 (note 2) skriver s. 51 korrekt, at hvis Finland blev løbet over ende af Rusland, kalkulerede »Finlandshjælpen« med at oprette tre hovedmodtagerstationer, der hver kunne modtage 1000 børn - om dagen!

³¹ »Lige børn leger bedst«. - Den gode hensigt kunne ikke realiseres. Mine egne undersøgelser i forbindelse med min bog »De gode hensigters tid« s. 54-58 viser klart, at de finske børn almindeligvis kom fra den sociale middelstand og lavere og blev modtaget af danske hjem i den sociale middelklasse og højere. Også dette forhold gav givetvis problemer.

kartotekskort, beder vi dem medbringe dette.« Med undtagelse af maskinskrivningsarbejdet blev alt arbejde udført på Finlandshjælpens kontor i Holbergsgade 3 i København med hjælp fra frivillige. Det var pensionerede embedsmænd, studerende og gymnasiaster. Personale fra maskinfabrikken »Atlas«, »Hafnia«, »Højgaard & Schultz«, rederiet »J. Lauritzen«, »Magasin du Nord«, »C. Schous Fabrikker« og »Vacum Oil Company« stillede én eller flere aftener til rådighed til arbejdet med at udskrive de mange kartotekskort over ca. 37.000 familier, der i martsdagene 1940 havde tilbudt at modtage et finsk krigsbarn. Kortene blev udskrevet i fire eksemplarer: Et til hovedkontoret, et til lokalkomiteén i det område, hvor barnet skulle modtages. Et kort blev forlods sendt til familien som kvittering for tilbuddet.³² Kortet til plejefamilien blev også anvendt som kvittering for modtagelsen af barnet/børnene.³³ Yderligere blev en kopi af et kort sendt til formanden for det lokale børneværn, som skulle returneres, hvis familien ikke var egnet som plejefamilie.³⁴ Godkendelsen synes at have været formssag, eftersom der hovedsagelig var tale om velsituerede familier, der stillede sig til rådighed.

Kolonierne

Foruden anbringelser hos plejefamilier blev der efter aftale med »Mannerheimförbundet« oprettet kolonier i Danmark, hvor børnene opholdt sig i kortere tid, for eksempel »cementbørnene« hos F.L. Smidth & Co. Kolonibørnene havde lempeligere afrejsevilkår fra Finland end børn hos plejefamilier. De finske myndigheder bestemte, at »kolonibørn« og »sommerbørn«, som var født i 1936 eller tidligere, som hovedregel skulle hjemføres. Børn, der blev tilbage, fik tilladelse til at blive optaget i private hjem.³⁵

Der blev etableret en række kolonier for de finske børn:

F.L. Smidth & Co.: Feriehjemmene »Olsbæk« ved Greve og »Kolkær« ved Hals samt Gunnar Larsens »Højkold« ved Silkeborg. I alt 109 børn fra »Lojo Kalkverk Ab« og »Pargas Kalkberg Ab« (»cementbørnene«).

³² Finlandshjælpen. Beretning fra Centralkomiteén for Finlandshjælpen 1940-1941, s. 45.

³³ Eget arkiv, Lokalkomiteéns skrivelse af 17. maj 1943.

³⁴ Eget arkiv, Centralkomiteéns cirkulære No. 1 af 17. februar 1940.

³⁵ F-L-S-Nyt, november 1943.

Tømmerhandler Harald Kjær & Co. »Hertzums Børnerekreationshjem«, Dronningmølle. 30 børn. Enkelte børn blev senere optaget hos plejefamilier i Ringsted.

Skibsreder Knud Lauritzen. »Klithuset«, Dronningmølle. 4 børn i et år.³⁶

Varehusdirektør P.M. Daell. 25 børn og 3 lotter fra Uleåborg.

P. M. Daell havde lejet den tidligere institution »Nøjsomhed« i Helsingør fra 26. marts 1942 og et halvt år frem til ophold for lotter og krigsbørn.³⁷

Tæppegrosserer Kurt Aulin. Herregården »Nørager«. 50 børn fra Vasa, Hangö, Åbo, Borgå m. fl.

I juni 1949 mødtes 40 af »Nøragerpigerne« på Royal i Helsingfors.

Direktør Gustav Packalén. Opholdssted ikke oplyst. 11 børn.³⁸

Messiaskirken, Gentoft. 10 børn hos private.

Sognepræst Lorentz Peter Fabricius (sognepræst 1939-1961) var meget aktiv i arbejdet med at placere finske krigsbørn i private hjem.³⁹ Han var desuden fra 1. september 1941 medlem af flere fadderskabsudvalg.

Det Frie Nord. Opholdssted og antal børn ukendt.⁴⁰

Private hjem. 154 børn.

Desuden tog Bagsværd efter forlydende imod 22 børn samt Jægerspris 35 børn, men det vides ikke, hvem der sponsorerede eller tog initiativ til opholdet.⁴¹ Antallet af børn i private hjem kan statistisk omfatte nogle af disse børn.

³⁶ Lise Lauritzen Loft.

³⁷ Tapani Rossis (finsk krigsbarn i Sverige) samtaler med den ene af lotterne, Ebba Nylander (gift Jävi).

³⁸ Ved henvendelse til tidligere formand for bestyrelsen for »Gustaf Packaléns Mindefond«, Charlotte Schwanenflügel, har Gustaf Packalén måske støttet 11 børn, evt. gennem »fadderskaber«. Lister over børn, der skulle tilbage til Finland, nævner »Packalén« som ophavssted.

³⁹ Kirsten RUDFELD, *Messiaskirken i mit liv*, udgivet af Messiaskirkens kulturkreds, København 2008, s. 47.

⁴⁰ »Det Frie Nord« blev 1945 forenet med »Foreningen Norden«. »Det Frie Nord« var ikke i begyndelsen tilsluttet »Finlandshjælpen«, fordi foreningen oprindeligt havde udrustning af danske frivillige på sit program (kilde: Finlandshjælpen. Beretning fra Centralkomiteén for Finlandshjælpen 1941-1949, s. 4.).

⁴¹ Finlandshjælpen. Beretning fra Centralkomiteén for Finlandshjælpen 1941-1949, s. 27; Finlandsbarnet i Danmark s. 75-81 ved Clément Larsen og Boysen 1999, Rigsarkivet kasse 07699, mappe 5. Marianne Clément Larsen. Finlandshjælpen, Krigsfaddere.

Den økonomiske hjælp

Foruden en særbevilling fra det daværende danske Arbejdsministerium⁴² på 50.000 kr. var det først og fremmest den danske befolkning, meningsdannere og kunstnere, der udgjorde det folkelige grundlag; men hvis ikke danske firmaer, foreninger og organisationer havde givet meget store donationer, havde hjælpen ikke fået den styrke og gennemslagskraft, som den reelt fik. Og eftersom »Finlandshjælpen« fik eneret på landsindsamlinger, var der herigennem skabt mulighed for at indsamle meget store beløb. Udsendelsen af frivillige til krigen lå som tidligere nævnt uden for Finlandshjælpens virke. For at sikre hjælpens neutrale karakter, tog man fra dansk side kontakt til »Finlands Folkhjælp«, som havde lokalafdelinger over hele landet. Det var her Finlands landshøvdinge, der var formænd for lokalafdelingerne og tog sig af evakuerede fra Karelen og bombede byer og områder i det øvrige Finland.⁴³

Det er her af pladshensyn ikke muligt at nævne alle, som bidrog med økonomisk støtte til den finske sag. Her skal dog opregnes en række større danske firmaer, idet der ikke er skelnet mellem civil hjælp (Finlandshjælpen) eller penge til frivillige/militær hjælp (alle beløb er 1940 kr.):

Foreningen Norden.

3.338 mio. kr. Landsindsamling fra foråret 1940.⁴⁴

Varebusdirektør P.M. Daell.

104.000 kr.

Firmaet eksisterer ikke mere, men en gren af familien er videreført i »Harald Nyborg« og »Jem og fix« samt »Daells Bolighus«. - Et samlet beløb på måske 1 mio. Kr.⁴⁵

A.P. Møller - Mærsk A/S.

⁴² Direktør og bestyrelsesformand for F.L. Smidt & Co. og minister for offentlige arbejder, Gunnar Larsen (partiløs), blev efter 1945 interneret af modstandsbevægelsen og overført til Vestre fængsel. Han blev bl.a. anklaget for at have blandet virksomhedens interesser sammen med ministerembedet. Sagen blev dog frafaldet. – Gunnar Larsen bør huskes for sin store støtte til den finske sag. Som minister sørgede han også for, at Finlandshjælpen via en særbevilling fik 50.000 kr. (Bogen *Samarbejdets mand*. Forlaget Historika samt Kristeligt Dagblad 7. marts og 16. marts 2015).

⁴³ Finlandshjælpen. Beretning fra Centralkomiteén for Finlandshjælpen 1940-1941, s. 22.

⁴⁴ Foreningens jubilæumsskrift 15. april 1944, s. 11, samt Finlandshjælpen. Beretning fra Centralkomiteén for Finlandshjælpen 1941-1949, s. 56.

⁴⁵ Ved en forespørgsel hos P. M. Daells barnebarn, udtaler Peter Daell Bjerrum: »Morfar var meget velhavende, så beløbet kan godt passe«. Jan AHTOLA NIELSEN har i sin bog fra 2006 (note 19) s. 166-168 givet en grundig fremstilling af P. M. Daells økonomiske engagement i den finske sag.

Skibsreder A. P. Møller personligt sammen med Dampskibsselskabet Svendborg og Dampskibsselskabet af 1912 (i dag A. P. Møller-Mærsk A/S) gav flere donationer direkte til Finland (lastbiler, traktorer og ambulancer) samt via Foreningen Norden og grosserer P. M. Daells initiativ om danske frivillige; hertil kom yderligere donationer via Finlandshjælpen.

Grundet A. P. Møllers ønske om anonymitet kan et samlet beløb ikke oplyses.⁴⁶

Rederiet J. Lauritzen.

350.000 Sv. kr. (i flere omgange). Garanterede et år driften af Finlandshjælpens kontor i Hafnias bygning, Holbergsgade 3 i København.⁴⁷

Tømmerhandler Harald Kjær & Co. (I dag Dalhoff Larsen & Horneman A/S)
169.000 kr. indsamlet hos tømmerhandlere.⁴⁸

Aarhus Oliemølle (i dag AarhusKarlshamn).

175.000 kr. samt 25.000 kr. til finske krigsinvaliders ophold i Danmark.

Nødhjælpen til Europas evangeliske Kirker.

Stiftet 1922 af teologen Alfred Th. Jørgensen (siden 1954 Folkekirkens Nødhjælp).

75.800 kr.

Dansk Arbejdsgiverforening.

40.000 kr.

Forsikringselskabet Hafnia (eksisterer ikke mere).

Beløb ukendt.

Stillede vederlagsfrit en etage til rådighed for »Finlandshjælpen«, Holbergsgade 3 i København.

Nationaltidende.

Folkeindsamling

86.500 kr.

Dansk Industri.

Beløb ukendt.

Tæppegrossist Kurt Aulin.

⁴⁶ Arkivet hos A.P. Møller-Mærsk.

⁴⁷ Ved en henvendelse til datteren efter Knud Lauritzen, Lise Lauritzen Loft, har jeg forsøgt at få verificeret beløbet 350.000 Sv. kr., men Lise Lauritzen Loft kunne ikke give yderligere oplysninger.

⁴⁸ Samt 25.000 kr. til indkøb af rekylgæværer.

Firmaet eksisterer ikke mere.

Beløb ukendt.

F.L. Smidth & Co. (I dag FLSmidth & Co. A/S).

Beløb ukendt.

Socialministeriet.

1.750.000 kr.⁴⁹

Ud over disse firmaer blev der også foretaget indsamlinger hos landbruget, frugtavlerne, mejerierne og slagterierne. Med støtte fra Foreningen Norden blev der leveret strikkegarn samt 13 km. flonelstoffer til hvide overtræksdragter til Finland. Skibsreder Knud Lauritzen leverede 1 mio. cigaretter, og private fremskaffede 300 kg. strikkegarn. »Dansk Arbejde« sørgede for 1200 kg. strikkegarn, og Finlandshjælpen fremskaffede i alt 6.850 par børnegummistøvler. Listen er lang og kan fortsættes i det uendelige.⁵⁰

Det har ikke i alle tilfælde været muligt at få oplyst donationernes størrelse fra firmaerne. Bilag eksisterede måske slet ikke. For at få et indtryk af donationernes værdi i nutidsbeløb, skal danske beløb ganges med 25. En dansk smedesvend tjente under krigen omkring 5000 kr. om året. Lønudviklingen skal derfor ganges med ca. 60! Da »Centralkomiteén for Finlandshjælpen« blev nedlagt i 1949, var der i alt indsamlet 22.524.213,55 kr.⁵¹ Dertil kom udsendelse af læger, sygeplejersker og ambulancefolk, værdien af gavepakker og fadderskaber samt modtagelse og ophold af finske krigsbørn; det samlede beløb er derfor næppe under 35 mio. kr.⁵²

De meget hårde fredsbetingelser for Finland efter »Fortsættelseskrigen«, blandt andet kravet om at fordrive de tyske styrker fra landet, og at Danmark fremdeles var besat, gjorde, at alle vareforsendelser samt brev- og telegrafforbindelser ophørte efter den 4.-5. september 1944. Forbindelsen til Finland var herefter kun mulig gennem den svenske ambassade i København.⁵³

Den 12. september 1944 blev kartotekskort over finske børn af sikkerhedshensyn brændt i baggården af Holbergsgade 3 i København. Finlandshjælpen ville som organisation på denne måde hindre besættelsesmagten i at opspore finske statsborgere.⁵⁴ Finske skibe blev tilbageholdt i danske havne, og tilbageværende finske lotter måtte »gå under jorden«. Den finske lotte, Inge Sippus, blev eksempelvis ansat som »guvernante« på Rosenvold ved

⁴⁹ Finlandshjælpen. Beretning fra Centralkomiteén for Finlandshjælpen 1941-1949, s. 58.

⁵⁰ Finlandshjælpen. Beretning fra Centralkomiteén for Finlandshjælpen 1940-1949, s. 31.

⁵¹ Finlandshjælpen. Beretning fra Centralkomiteén for Finlandshjælpen 1941-1949, s. 56.

⁵² Finlandshjælpen. Beretning fra Centralkomiteén for Finlandshjælpen 1941-1949, s. 22.

⁵³ SCHILDT/RUNEBERG 1965 (note 1), s. 37f.

⁵⁴ En unavngiven arkivar i Rigsarkivet 2012.

Juelsminde. Hun blev i Danmark og giftede sig senere med indkvarteringschef og bankdirektør for Vejle Bank, Gunnar Holm.⁵⁵ Den 24. marts 1945 underrettede »Finlandshjælpen« indkvarteringscheferne ved en fortrolig skrivelse, at tyske agenter forskellige steder i landet, formentlig i den hensigt at »veksle« finske krigsbørn med tyske, havde forsøgt at få oplysninger om danske hjem, hvor der var finske plejebørn.⁵⁶

Fadderskaber

Kaptajn E.V.S. Lassen henvendte sig i foråret 1941 til »Finlandshjælpen« for at få skabt en dansk organisation, der hjalp faderløse børn i Finland. Da »Finlandshjælpen« efter »Vinterkrigen« forventede at nedlægge sin funktion, opfordrede Foreningen E.V.S. Lassen til selv at oprette og lede en egen organisation, »Udvalget for indtegning af krigsfaddere til finske børn«, som antagelig ville få en lang levetid.⁵⁷ Den 1. september 1941 bestod komitéen, hvis navn blev ændret til »Udvalget til indtegning af fadderskaber for børn af faldne, finske soldater,« af følgende medlemmer: formand, kaptajn E.V.S. Lassen, højesteretssagfører Leif Gamborg, direktør for Teknologisk Institut Gunnar Gregersen, folketingsmedlem Gerda Mundt, sognepræst Gunnar Engberg samt yderligere to medlemmer: sognepræst L.P. Fabricius og lærer Poul Marcussen.⁵⁸

Foruden donationer var det også muligt at tegne et fadderskab på 420 kr. om året for ét eller flere finske børn i Finland. Formålet var, at en krigsramt finsk mor kunne få mulighed for at beholde sit faderløse barn/børn i eget hjem. De indsamlede midler blev administreret af »General Mannerheims Barnskyddsförbund« og fordelt via lokalafdelinger i Finland.⁵⁹ Havde man tegnet et »Fadderskab«, fik giveren et kartotekskort med barnets adresse, så det var muligt at etablere en personlig forbindelse med barnet i form af breve og gavepakker.⁶⁰ Man opfordrede også plejefamilier til at tegne »fadderskaber« til 420 kr. om året. De blev omvekslet til finmark (4200 i 1945) og blev udbetalt i månedlige rater og organiseret gennem Mannerheimförbundets 600 lokalafdelinger i Finland. Fadderskaberne gav mulighed for at sende levnedsmiddelpakker til »fadderfamilien«. I februar 1943 var der

⁵⁵ Datteren, Ulla Holm.

⁵⁶ *Finneborn – et stykke Danmarkshistorie*, red. af Marianne Clément LARSEN og Jesper BOYSEN. »Foreningen Norden«, København 1999, s. 37.

⁵⁷ Finlandshjælpen. Beretning fra Centralkomiteén for Finlandshjælpen 1941-1949, s. 4.

⁵⁸ Eget arkiv, Opråb til tegning af Fadderskaber. Finlandshjælpen.

⁵⁹ Rigsarkivet, kasse 07697. Marianne Clément Larsen.

⁶⁰ Eget arkiv, Finlandshjælpens skrivelse af 29. juli 1942.

afsendt 15.000 pakker.⁶¹ Det lykkedes udvalget at formidle ca. 10.000 fadderskaber til 109.620,00 kr.⁶²

Også danske firmaer oprettede »fadderskaber«. Eksempelvis tegnede »Det Danske Petroleums Selskab A/S« (i dag »Statoil«) sig for et fadderskab samt gavepakker á 15 kr.⁶³ Og »Kreditforeningen for Industrielle Ejendomme« - i dag »Industriens Fond« - betalte for 15 børn. Ud over »Finlandshjælpen« indsamling formidlede »Den danske kirkes fadderskaber for finske kirkes børn« fadderskaber for i alt 1.003,348,50 kr. Organisationens kontor lå i Vendersgade 28 i København med sognepræst L. P. Fabricius som formand. Paraplyorganisationen var »Nødhjælpen til Europas evangeliske kirker«.⁶⁴

Dansk børnebespisning i Finland

Under »Finlandshjælpen« blev der under ledelse af skibsreder Knud Lauritzen etableret »danske køkkener« i 46 finske byer. Retterne kunne være ærte- eller kødsuppe, grød og vælling.⁶⁵ Eksempelvis oprettede »De forenede papirfabrikker A/S« (firmaet eksisterer ikke mere) daglige bespisninger af 400 børn i Kajana.⁶⁶

Hjemsendelsen af de finske krigsbørn

Finland ønskede som en hovedregel efter de to krige at få alle sine børn tilbage. Vinterkrigens afslutning den 13. marts 1940 betød, at mange finske børn vendte hjem til deres biologiske forældre. Fortsættelseskrigen fra 25. juni 1941 fik til følge, at mange atter blev sendt til Danmark. Efter våbenhvilen den 4.-5. september 1944 begyndte de danske komitéer at planlægge hjemsendelsen af børn, hvor forældrene ønskede det. For børn, hvor forældrene var døde eller af andre årsager ikke havde mulighed for at modtage dem, blev der givet tilladelse til, at en plejefamilie kunne beholde barnet i kortere eller længere tid, eventuelt via en adoption (216 i alt) eller, som hovedparten, »opforstningsbarn.« Det kunne også komme på tale, at barnet kunne forblive på »midlertidigt ophold«, indtil det selv kunne bestemme.

⁶¹ Rigsarkivet, kasse 07697, pakke 5, Marianne Clément Larsen. – Skrivelse fra kaptajn E.V.S. Lassen.

⁶² Foreningen Nordens jubilæumsskrift, 15. april 1944, s. 14.

⁶³ Rigsarkivet, kasse 02485, Det Danske Petroleums Selskab A/S.

⁶⁴ Samtale 2014 med Professor, dr. theol. Martin Schwarz Lausten.

⁶⁵ Finlandshjælpen. Beretning fra Centralkomitéen for Finlandshjælpen 1941-1949, s. 44.

⁶⁶ Kasse 00848, mappe 456, Finlandshjælpen 1942-1944, De forenede papirfabrikker A/S.

Ofte ønskede biologiske forældre, at deres barn kunne blive »indtil videre«; det udsatte den ofte meget svære beslutning.⁶⁷

Enkelte plejeforældre havde også et ønske om at få den biologiske mor til landet, så hun selv kunne hente sit barn. Men det var ikke noget »Finlandshjælpen« anbefalede, »selv om tanken var smuk og tiltalende.« Finland længtes efter sine børn, men hos mange biologiske forældre var forholdene så vanskelige, at de ikke kunne overskue at modtage deres barn igen, eller måtte lade søskende adskille og kun modtage det ene. I enkelte tilfælde havde »Finlandshjælpen« bedt indkvarteringscheferne tvangsfjerne børn fra plejefamilier. Andre undlod at svare på rykkerbreve fra »Finlandshjælpen« eller lod være med at møde op på det aftalte afrejse-tidspunkt.

Via »Lokalkomiteerne« udsendte »Finlandshjælpen« 22. maj 1946 en kort skrivelse, hvor man indskærpede plejefamiliens forpligtelser og understregede, »at det var den sidste transport forbundet arrangerede.« Derefter måtte plejefamilien selv betale hjemtransporten af det finske barn. Retorikken var blevet strammet; nu tillod hverken den finske regering eller »Mannerheimförbundet« en aftale om ophold »indtil videre«. Den samme skrivelse indeholdt desuden en erklæring, som skulle underskrives af plejeforældrene:

1. Ønsker De at adoptere barnet? - Har De moderens - faderens tilladelse?
2. Ønsker De at beholde barnet som opforstningsbarn? - Har De moderens - faderens tilladelse?
3. Besvares hovedspørgsmålene med »nej«, er jeg indforstået med at skulle afgive barnet, når det forlanges.⁶⁸

Den 1. januar 1948 udsendte »Finlandshjælpen« en skrivelse, hvor plejeforældrene skulle underskrive en aftale, *Sopimus* (»Förbindelse för fosterforældrene till de finska barnen i Danmark«), senest med udgangen af måneden. Overenskomsten skulle udfyldes, »hvad enten barnet er adopteret, ønskes adopteret eller blot opholder sig i kortere eller længere tid i Danmark.« Det ene eksemplar beholdt plejeforældrene, ét gik til »Finlandshjælpen«, ét til »Mannerheimförbundet« og ét til barnets forældre. Barnets forældre skulle ikke underskrive kontrakten, men plejeforældrene garanterede ved deres underskrift samt to vidner, at der var indgået en skriftlig overenskomst, som kunne være: »enligt vilken barnet tillsvidara förbliver hos mig i Danmark.« Videre forpligtede man sig til at holde kontakten til biologiske forældre samt: »Jag förbinder mig att vårde barnet såsom mitt eget och behandla det

⁶⁷ STERVBO-KRISTENSEN 2001 (note 2), s. 53, 56.

⁶⁸ Eget arkiv, Skrivelse fra Finlandshjælpens lokalkomité i Kolding af 22. maj 1946.

såsom familjemedlem.« Desuden skulle der skrives under på, »Om barnets föräldre icke uttala någon önskan om, att barnet återvänder, kommer jag att låta barnets egen vilja vara bestämmande för, om det skall återvända till Finland eller kvarstanna i Danmark.«

»Skulle barnet självt önska sig en framtid i Finland, kommer jag att anmoda »Mannerheimförbundet«, at hjälpe barnet till en start i Finland.«⁶⁹

I alt kom 3.764 finske børn til Danmark, men mellem 410 og 451 forblev i landet. Det officielle antal er 451, men der eksisterer alene 410 plejehjemstilladelser i Rigsarkivet i København.⁷⁰ Forskellen mellem de to opgørelser skyldes formentlig, at tidspunktet for den officielle opgørelse har ligget før eller efter udgangen af januar 1948.

Da arbejdet med hjemsendelser og anbringelser af de finske krigsbørn var tilendebragt, meddelte Finlandshjælpen, at den med undtagelse af »fadderskaber«, som nu hørte under »Foreningen Norden« og blev ledet af kaptajn E.V.S. Lassen, ville ophøre sin virksomhed den 30. juni 1949. Om finske krigsbørns fortsatte ophold i Danmark var det endnu mulighed for at rette spørgsmål til den tidligere sekretær, Erik Andersen, nu »Foreningen Norden« i Gyldenløvesgade 16 i København. »Mannerheimförbundets danske utskott« fortsatte sin virksomhed frem til 1959.⁷¹

Konklusion

Organisationen Finlandshjælpen i Danmark påtog sig som vist den meget vanskelige opgave at modtage og få placeret finske krigsbørn i perioden 1940-44 hos plejefamilier. Det var ikke den danske stat, amter eller kommuner, der påtog sig arbejdet, men der var tale om frivilligt og ulønnet arbejde. Hjælpen til Finland blev en folkesag. Formalia blev trængt i baggrunden og meget hurtigt, trods den tyske besættelse, fik »Finlandshjælpen« en fast organisatorisk form. Man kan overraskes over, at hjælpearbejdet, der i begyndelsen var præget af en løsere organisation, hurtigt blev lagt i faste rammer med henblik på at organisere modtagelsen af børnene, lægeundersøgelser og anbringelse hos plejefamilierne. Enkelte af de mange finske krigsbørn, som kom til Sverige, kan berette, at potentielle plejefamilier på kajen eller perronen selv udvalgte sig et barn. Noget sådant kunne ikke ske i Danmark.

⁶⁹ Eget arkiv, Skrivelse fra Finlandshjælpen af 1. januar 1948.

⁷⁰ Rigsarkivets registrering 10365, Foreningen Norden, sekretariatssager, A-F sager. 1919-75, A4. Finlandshjælpen 1947-49, pakke 17.

⁷¹ Eget arkiv, Skrivelse fra Finlandshjælpen februar 1949.

Opgaven var at få flyttet omkring 75.000 børn til de nordiske lande og få dem anbragt hos plejefamilier eller i »kolonier«. Af nødvendige årsager forblev ca. 20 % af børnene i Sverige og 12 % i Danmark. Trods meget vanskelige omstændigheder må det konkluderes, at arbejdet med at få anbragt de finske krigsbørn i Danmark hos plejeforældre lykkedes til fulde. Den danske »Finlandshjælp« afsluttede sin virksomhed i 1949, mens »Mannerheims Barnskyddsförbund« fortsat eksisterer i Finland under navn af »Mannerheim League for Child Welfare«, og er aktiv med 566 lokalforeninger og 87.000 medlemmer (2017).⁷²

Kilder

Utrykte kilder

Lægeattest, egen. «Mannerheim-förbundets Utskott för Vinterbarn till Danmark», 1942 (Eget arkiv).

»Meddelelse til Plejeforældrene«. Udateret kopi. Folder fra »Finlandshjælpen«, Holbergsgade 3, København (Eget arkiv).

Rigsarkivet, kasse 02485 »Det Danske Petroleums Selskab A/S«.

Rigsarkivet, kasse 07697, pakke 5, Marianne Clément Larsen. - Skrivelse fra kaptajn E.V.S. Lassen.

Rigsarkivet, kasse 07699, pakke 5, Marianne Clément Larsen. »Finlandshjælpen, Krigsfaddere«.

Rigsarkivet, kasse 02485 »Det Danske Petroleums Selskab A/S«.

Rigsarkivet, UM, 3.E.92, Møder i UPN, 2.12., 3.12. 1939; Kraft 1971.

Rigsarkivet, kasse 00848. Knud Lauritzens skriftlige beretning af 20. oktober 1942.

Rigsarkivet. »Finlandshjælpen 1942-1944«. »De forenede papirfabrikker A/S«. Kasse 00848, mappe 456.

Rigsarkivets registrering 10 365. Foreningen Norden, sekretariatssager, A-F sager. 1919-75, A4. Finlandshjælpen 1947-49, pakke 17.

Rigsarkivet. »Forening Nordens Kassebog pr. 31. maj 1940«, kasse 10365, pakke 50. - Kassebog for Finlandshjælpen 1939-1940.

Trykte kilder

Finlandshjælpen. Cirkulære No. 1 af 17. februar 1940 (Eget arkiv).

Finlandshjælpen. Skrivelse Nr. 689 af 4. marts 1940 (Eget arkiv).

Finlandshjælpen. Skrivelse af februar 1942 (Eget arkiv).

⁷² Se præsentation på internetside »Mannerheim League for Child Welfare«.

- Finlandshjælpen. Udvalget for indtegning af Krigsfaddere til finske børn. Holbergsgade 3, København af 29. juli 1942 (Eget arkiv).
- Finlandshjælpens Lokalkomité i Kolding, skrivelse af 16. april 1943 (Eget arkiv).
- Finlandshjælpens Lokalkomité i Kolding, skrivelse af 17. maj 1943 (Eget arkiv).
- Finlandshjælpens Lokalkomité i Kolding, skrivelse af 22. maj 1943 (Eget arkiv).
- Finlandshjælpens Lokalkomité i Kolding, skrivelse af 22. maj 1946 (Eget arkiv).
- Finlandshjælpens Lokalkomité i Kolding, skrivelse af 6. juni 1946 (Eget arkiv).
- Finlandshjælpens Lokalkomité i Kolding, skrivelse af 10. januar 1948. Fire bilag, bl.a. SOPIMUS. »Förbindelse för fosterföräldrarna till de finske barnen i Danmark« (Eget arkiv).
- Finlandshjælpen Holbergsgade 3, København. Skrivelse af februar 1949 (Eget arkiv).
- Finlandshjælpen. Beretning fra Centralkomitéen for Finlandshjælpen 1940-1941. Trykt hos O.C. Olsen & Co. København.
- Finlandshjælpen. Beretning fra Centralkomitéen for Finlandshjælpen 1941-1949. Trykt hos O.C. Olsen & Co. København.
- F-L-S-Nyt, november 1943 (Eget arkiv).
- Foreningen Nordens Jubilæumsskrift 15. april 1944, København.
- Skrivelse fra Finlandshjælpen, Journ. Nr. 5859 af 1. januar 1948 (Eget arkiv).

Interviews

- Daell, Peter Bjerrum. Samtale april 2010 om morfaderen P. M. Daells økonomiske engagement.
- Holm, Ulla. Samtale 2012 med datteren af finske lotte Inge (Sippus) og indkvarteringschef i Vejle, bankdirektør Gunnar Holm.
- Lauritzen, Knud. Samtale januar 2008 med datteren Lise Lauritzen Loft om finske krigsbørns ophold hos Knud Lauritzen samt hans økonomiske engagement.
- Lausten, Martin Schwarz, professor, dr. theol. Samtale januar 2012 om folkekirkens fadderskaber.
- Morgen Henning, Group History Documentation. Samtale januar 2017. Arkivet hos »A.P. Møller - Mærsk«.
- Rossi, Tapani, finsk krigsbarn i Sverige. Samtale januar 2017 om varehusdirektør P. M. Daells koloni »Nøjsomhed« i Helsingør.

Schwanenflügel, Charlotte. Tidligere formand for bestyrelsen for »Gustaf Packaléns Mindefond«. Samtale januar 2017 om finske krigsbørns ophold hos Gustaf Packalén.

Unavngiven arkivar i Rigsarkivet. Samtale 2012 om destruering af kartotekskort over finske krigsbørn 12. september 1944. Tyskerne i det besatte Danmark ville »veksle« finske krigsbørn med tyske.

Aviser og presse

Dagens Nyheder 5. december 1939.

Kristeligt Dagblad 7. og 16. marts 2015.

Nationaltidende 6. december 1939.

Politiken 5. februar 1940.

Litteratur

Börje BACKSTRÖM m. fl., *Finland i krig 1939–1945. Første del i svensk oversættelse*, Helsingfors 1986.

Finlandsbarnet i Danmark, red. af Mila SCHILDT og Arne RUNEBERG, Helsingfors 1960. Gave til danske plejefamilier 5. april 1965.

Finneborn - et stykke Danmarkshistorie, red. af Marianne Clément LARSEN og Jesper BOYSEN, Foreningen Norden, København 1999.

Anna FREUD og Doroty T. BURLINGHAM, *War and Children*, New York 1943.

Tapio Veikko JUHL, »De gode hensigters tid«, Eget forlag 2015. Som bilag: Evakueringsliste fra Rigsarkivet i Helsingfors: »List of Evacuation to Denmark May 1943«, National Archives of Finland, name list of those children who left Finland, Tornio, to Denmark on May 17, 1943 (Bec 4).

Pertti KALVÉN, »Krigsbarnen, Förväntningar och Verklighet«, 2012. <https://www.huuto.net/kohteet/pertti-kavn-krigsbarnen-forvantningar-och-verklighet/451765638>

Matti KAUPPI og Panu PULMA, »Vården af de röda krigsvärnlösa 1918 som socialt og politisk problem«, i: *Historisk tidskrift för Finland*, 1990:3, s. 448-462.

Gunnar Larsen, *Samarbejdets mand. Dagbog 1941-1943*, red. af John T. LAURIDSEN og Joachim LUND, København 2015.

Annu (Edwardsen) LIIKKANEN, *Med lapp om balsem (Det får inte hända igen)*, Helsingborg, august 1995.

Mannerheim League for Child Welfare, <https://www.mll.fi/tietoa-mllsta/welcome-mannerheim-league-child-welfare/>

- Jan AHTOLA NIELSEN, *I orkanens øje. Det danske finlandskorps 1939-40*, København 2006.
- »Nordiska Hjälpcentralen«. <http://fho.sls.fi/uppslagsord/18552/nordiska-hjälpcentralen-i-finland/>
- Reijo PAJUOJA, *Finneborn til Danmark*, udg. Kaakon Danske venner, Finland 2010.
- Kirsten RUDFELD, *Messiaskirken i mit liv*, udg. Messias Kirkens kulturkreds, København 2008.
- Mettelene STERVBO-KRISTENSEN, *Finneborn i Danmark. Studier i en krigstidsevakuering 1939-2001*, upubliceret Speciale, Historisk Institut, Aarhus Universitet 2001.
- Jakob SVERDRUP, *Inn i storpolitikken 1940-1949*. Norsk utenrikspolitikk historie, bind 4, Oslo 1996.
- Kustaa VILKUNA, *Sanan valvonta. Sensuuri 1939-1944*, Keuruu 1962.
- John WELSHMAN, *Churchill's Children. The Evacuee Experience in War-time Britain*.